

پیشگیری وضعی و انتظامی از وقوع قتل سریالی

* جلیل مالکی * * غزاله حاجی عظیمی *

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۱۱/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۱۸

چکیده

قتل سریالی همواره در تاریخ از شدیدترین و هولناکترین جرایم می‌باشد که در تمامی جوامع و در تمامی اعصار تاریخی به عنوان یکی از مسائل اجتماعی و انتظامی سابقه داشته است. لذا تلاش در جهت پیشگیری از وقوع قتل سریالی در افزایش احساس امنیت در جامعه تاثیر به سزایی دارد که اتکا و توجه بر پیشگیری وضعی و انتظامی در این زمینه می‌تواند بر کاهش این نوع بزه موثر باشد زیرا این دو نوع پیشگیری دو هدف اساسی دارند که عبارتند از: کاهش موقعیت ارتکاب جرم با وجود انگیزه مجرمانه، پیشگیری از ایجاد انگیزه‌های جدید از طریق کاهش و حذف فرصت‌ها و موقعیت‌های جرم‌زا.

واژگان کلیدی: قتل سریالی، پیشگیری وضعی، انتظامی، موقعیت جرم‌زا.

* استادیار، گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

jal_maleki@iauctb.ac.ir

* کارشناس ارشد گروه حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مقدمه

قتل سریالی از جمله سنگین‌ترین جرایم علیه تمامیت جسمانی و از دسته جرایم خشونت‌آمیز است که نتیجه آن سلب ارزشمندترین حقوق انسان‌ها یعنی حق حیات است که غیر قابل جبران است و موجب احساس عدم امنیت در جامعه می‌شود لذا توجه بر پیشگیری وضعی و انتظامی با هدف تحدید موقعیت‌های ارتکاب جرم در کاهش این نوع بزه موثر است.

پیشگیری از جرم در چند دهه اخیر یکی از موضوعات مهم در مطالعات جرم‌شناسی تلقی می‌شود. بصورت سنتی در علوم اجتماعی و جرم‌شناسی از لحاظ نظری به مسئله علت شناسی جرم و تبیین علل جرم بیشتر پرداخته شده است تا به مطالعه و بررسی انواع و نحوه پیشگیری از جرم در مقایسه با فلسفه مجازات نیز، فلاسفه حقوق علاقه کمتری به موضوع پیشگیری از جرم نشان داده‌اند. با این وجود از دهه ۶۰ میلادی و گسترش جرم‌شناسی انتقادی «در طول دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی» پیشگیری از جرم در مفهوم کارکردی مورد توجه قرار گرفته است (Gilling, ۱۹۹۴: ۲۳۲).

پیشگیری از جرم را می‌توان مجموعه اقدامات و تکنیک‌های اتخاذی توسط جامعه و دولت که با هدف کاهش میزان وقوع جرایم اتخاذ می‌شود، تعریف کرد (McLaughlin & Muncie, ۲۰۱۳: ۶۳).

بدین شیوه‌های مختلف پیشگیری از جرم، پیشگیری وضعی در کنار شیوه‌های پیشگیری اجتماعی، از اواخر دهه ۱۹۷۰ میلادی مطرح، نظریه‌پردازی شد و به اجرا درآمد. اقدام‌های پیشگیرانه وضعی ناظر به اوضاع، احوال و شرایطی است که مجرم را در آستانه ارتکاب جرم قرار می‌دهند. این اوضاع و احوال که در جرم‌شناسی، وضعیت ماقبل بزهکاری یا وضعیت پیش جنایی نام دارند، فرآیند گذار از اندیشه به عمل مجرمانه را تحریک یا تسهیل می‌نماید (Gilling, ۱۹۹۴: ۲۳۲).

در راستای پیشگیری از وقوع جرائم تدابیر اساسی پیش بینی شده است که عبارت است از: ۱- تدابیر اساسی واکنشی. ۲- تدابیر اساسی کنشی. در تدابیر مبتنی بر پیشگیری واکنشی می‌توان به رویکردهای مبتنی بر پیشگیری کیفری و رویکردهای مبتنی بر پیشگیری انتظامی اشاره کرد. و در تدابیر مبتنی بر پیشگیری کنشی می‌توان به پیشگیری وضعی و اجتماعی اشاره کرد که این تدابیر ناظر به مرحله قبل از وقوع جرم است. در این مقاله درصدد تبیین و بررسی نقش پیشگیری وضعی و پیشگیری انتظامی در وقوع قتل سریالی بوده‌ایم. همچنین در این مقاله از روش کتابخانه‌ای و روش میدانی در زمینه پیشگیری وضعی استفاده شده است. در این تحقیق ۶۰ نفر به عنوان جامعه آماری نمونه انتخاب شده‌اند که از طریق پرسش‌نامه از نظرات و کلای پایه یک و قضات و اساتید دانشگاه استفاده شده است. پیشگیری انتظامی به عنوان «پیشگیری پلیسی» نامیده می‌شود که عبارت است از کنترل جرم از طریق اقدامات پلیسی مانند افزایش گشت‌های انتظامی. لذا در این مقاله به دنبال بررسی سازوکارهای پیشگیری وضعی و انتظامی در پیشگیری از وقوع قتل سریالی هستیم.

۱- مفهوم پیشگیری وضعی

اقدام‌های پیشگیرانه وضعی ناظر به اوضاع، احوال و شرایطی است که مجرم را در آستانه ارتکاب جرم قرار می‌دهند. این اوضاع و احوال که در جرم‌شناسی وضعیت ما قبل بزهکاری یا وضعیت پیش جنایی نام دارند.^۱ فرآیند گذار از اندیشه به عمل مجرمانه را تحریک یا تسهیل می‌نماید. (خانعلی پور و اجارگاه، ۱۳۹۰: ۷۴).

عده‌ای از جرم‌شناسان، پیشگیری وضعی را مجموعه اقداماتی می‌دانند که با محوریت اشکال خاصی از جرم و با اتخاذ تدابیری از قبیل مدیریت، طراحی یا مداخله فوری در

^۱ منظور از (وضعیت پیش جنایی) اوضاع و احوالی است که برای مجرم احتمالی پیش آمده و مجرم را در آستانه ارتکاب جرم قرار می‌دهد. بنابراین وقوع ارتکاب جرم از ابتدا تا انتهای آن بسته به وضعیتی است که شخص را تحت تاثیر قرار داده است. (صلاحی، ۱۳۸۰: ۴۵).

۲۴۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

محیط به صورت هدفمند و دائمی اجرا می‌شوند، به گونه‌ای که تا حد ممکن موقعیت‌ها و فرصت‌های جرم را کاهش داده و خطرات آن را که توسط طیف وسیعی از بزهکاران، ملموس و عینی است، افزایش می‌دهد (V. Clark, ۱۹۹۵: ۸۸).

به تعبیر این جرم‌شناسان، پیشگیری وضعی از جرم به دنبال کاهش فرصت‌ها برای گروه‌های خاصی از جرایم همراه با افزایش خطرات و مشکلات ارتکاب چنین جرایمی و کاهش سود ناشی از آن است (V. Clark, ۱۹۹۵: ۹۱).

لذا هدف از پیشگیری وضعی ایجاد وقفه در (گذار از اندیشه به عمل مجرمانه) می‌باشد و این نوع از پیشگیری دربرگیرنده تدابیر و اقدام‌هایی می‌باشد که با مداخله در وضعیت پیش‌جنایی به دنبال دستیابی به کاهش یا از میان بردن فرصت‌ها و مناسب‌های ارتکاب جرم است. به عبارت دیگر این نوع از پیشگیری با در نظر گرفتن تدابیر و انجام یک سلسله اقدام‌های فنی به حمایت از آماج‌های جرم و بزه‌دیدگان احتمالی می‌پردازد. لذا پیشگیری وضعی، علاوه بر نگاه جرم‌مدار، رویکرد بزه‌دیده محور نیز دارد که در این راستا یکی از اهداف پیشگیری وضعی از بین بردن موقعیت‌های بزه‌دیدگی می‌باشد. مرکز بین‌المللی پیشگیری از جرم در تعریفی، پیشگیری وضعی را بالا بردن تلاش لازم و خطر ارتکاب جرم برای بزهکاران بالقوه از طریق اقداماتی نظیر سخت کردن هدف، کنترل دسترسی و نظارت و همچنین کاهش منافع حاصل از جرم (به وسیله از دسترس خارج کردن آماج جرم و از بین بردن انگیزه‌ها) معرفی کرده است. (پاشایی، ۱۳۹۱: ۱۳۴).

۲- نظریه‌های پیشگیری وضعی

پیشگیری وضعی را نخستین بار واحد تحقیقات پیشگیری از جرم وزارت کشور انگلیس به دنبال پژوهشی درباره بازپروری زندانیان مطرح کرد که در این تحقیق نشان داده شده که محیط سکونت نقش اثرگذاری بر تکرار جرم افراد دارد و بدین ترتیب، پژوهشگران به اهمیت فرصت‌های مناسب برای ارتکاب جرم و موقعیت‌های پیش از

بزهکاری پی‌بردند (نیازپور، ۱۳۸۷: ۱۸۴). لذا گروهی نظریه‌گزینش عقلانی، برخی نظریه شیوه و سبک زندگی، عده‌ای نظریه فعالیت روزمره و برخی نظریه فضای مصون از تعرض را مطرح کردند.

۲-۱) گزینش عقلانی

تئوری انتخاب معقول توسط (کلارک و کورنیش) در سال ۱۹۸۵ ارائه گردید. ساختار کلی تئوری انتخاب معقول یا گزینش عقلانی بر روند تصمیم‌گیری بزهکار تمرکز دارد و فرض بر این است که جرم در نتیجه انتخاب عقلانی بزهکار، با تحلیل پیش‌بینی هزینه و منافع آن تحقق می‌یابد (Matthews, ۱۹۹۰: ۳۴۷).

لذا این نظریه بر این پایه استوار است که بزهکاران احتمالی تصمیم‌گیرندگان عاقلی هستند که با هدف تامین منافع اقتصادی مرتکب جرم می‌شوند.

۲-۲) نظریه شیوه و سبک زندگی

برخی از پژوهشگران از جمله هایدلانگ^۱ بر تاثیر و شیوه و سبک زندگی بزه‌دیدگان بر ارتکاب جرم تاکید می‌ورزند، به گونه‌ای که روش و سبک زندگی افراد آنان را در موقعیت‌های خطرناک قرار می‌دهد. آن چنان که سبک زندگی افراد سبب حضور آنان در منطقه‌ها و محله‌های پرخطر و تماس بیشتر با بزهکاران احتمالی را فراهم آورد (خالقی، ۱۳۷۹: ۳۴).

شیوه و سبک زندگی افراد معمولاً تحت تاثیر نقش اجتماعی افراد جامعه، موقعیت افراد در ساختار اجتماعی و عقلانیت که سبب می‌شود افراد درباره رفتارهای پسندیده و ناپسند تصمیم بگیرند، قرار دارد (ک. اس، ۱۳۸۴: ۴۱۲).

^۱ Hodlong.

۲۴۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

لذا رفت و آمد در محله‌های جرم خیز، همنشینی با مردان ولگرد، ثروتمند و... احتمال بزه‌دیدگی افراد را افزایش می‌دهد زیرا اینگونه افراد به تبع شیوه و سبک زندگی خود با کانون‌های بحران و بزهکاران احتمالی تعامل بیشتری دارند.

۳-۲) نظریه فعالیت روزمره

در نظریه فعالیت روزمره اعتقاد بر این است که جرم ارتکاب یافته و بزه‌دیدگی با طبیعت خصوصیات زندگی معمولی انسان یا به عبارتی تعاملی تعامل‌ها و کنش‌های اجتماعی در ارتباط است و همزمان با تغییر این تعامل‌ها و خصوصیات، نرخ جرایم نیز تغییر می‌یابد. به عبارت دیگر همان متغیرهایی که فرصت‌های برخوردار از مزایای زندگی را افزایش می‌دهد، فرصت‌های وقوع خشونت و تعدی را هم فزونی می‌بخشد (محمد نسل، ۱۳۸۶: ۲۹۶).

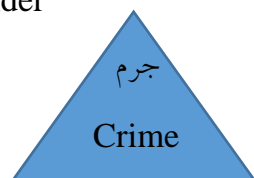
دیدگاه فعالیت روزمره بر این فرض مبتنی است که برای تحقق جرم باید میان حداقل سه عامل، تقارن زمانی و مکانی وجود داشته باشد. این سه عامل عبارتند از: (وجود بزهکار احتمالی تحریک شده)^۱، (وجود آماج جرم مناسب)^۲ و (فقدان محافظ کارآمد برای جلوگیری از وقوع جرم)^۳ (نوروزی و نبی زاده، ۱۳۹۳: ۳۳).

^۱ A likely and motive offender.

^۲ A suitable target.

^۳ The lack of a suitable guardian to prevent the crime.

offender Place

Target/ victim

نمودار آرایش تحلیل جرم

لذا در این نظریه با تاکید بر رکن موقعیت به دنبال پیشگیری از بزهکاری هستیم. این نظریه فعالیت روزمره افراد را در افزایش احتمال بزه‌دیدگی آنان موثر می‌داند برای مثال پلیس به موجب شغل خود در معرض بیشتری از بزه‌دیدگی قرار دارد.

۲-۴) نظریه فضای مصون از تعرض (فضای قابل دفاع)

این نظریه در راستای اندیشه‌های پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیط در سال ۱۹۷۲ توسط معماری به نام (اسکار نیومن^۱) مطرح گردید. این نظریه نیز، در برگرفته جلوه‌گیری از جرم در مکان‌های ویژه است و به دنبال پرداختن به کاهش جرم در کان-های ویژه از طریق ترکیب راهبردهای فیزیکی و سازماندهی پیشگیری از جرم، مانند سیاست‌گذاری در اجتماع و پیشگیری از جرم در جامعه می‌باشد. نیومن در این نگرش، مفهوم طراحی را با تغییرات صورت گرفته در مدیریت و استفاده از مکان ترکیب می‌نماید (قالیباف و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۶).

به عبارت دیگر رویکرد فضای مصون از تعرض بر نقش و تاثیر محیط فیزیکی بر بزهکاری تاکید می‌ورزد. بر اساس این نگرش، با تغییر محیط فیزیکی و مداخله در طراحی فضاهای مسکونی و تجاری می‌توان بزهکاری را کاهش داد. با آغاز ساخت و

^۱ Oscar Newman.

۲۴۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

ساز اماکن عمومی، دانشمندان علوم اجتماعی و جرم‌شناسان، ایجاد تغییر و تحولات در محیط فیزیکی را به عنوان شیوه‌ای برای رویارویی با جرم بررسی و معرفی کردند (رزنام و دیگران، ۱۳۷۹: ۱۴۸).

۳- تکنیک‌های پیشگیری وضعی در جهت پیشگیری از قتل سریالی

پیشگیری وضعی برای رویارویی با بزهکاری و کاهش فرصت‌های جرم‌زا از روش‌ها و اقدام‌هایی استفاده می‌کند که در ذیل به موثرترین این روش‌ها در ارتباط با قتل سریالی می‌پردازیم.

۳-۱) تکنیک‌های مبتنی بر افزایش تلاش و زحمت ارتکاب جرم

هدف از به کارگیری این تکنیک اتخاذ تدابیری است تا تحقق جرم با زحمت و تلاش بیشتری انجام گیرد. نگارنده معتقد است با استفاده از پرسشنامه مطرح شده در این زمینه، روش‌های زیر می‌تواند در زمینه پیشگیری از قتل سریالی کمک شایانی بکنند.

میانگین	افزایش تلاش و زحمت در جهت پیشگیری از قتل سریالی
۲ - ۴/۶۲	۱- کنترل محل‌های جرم خیز (حاشیه‌های متروکه).
۴ - ۳/۹۷	۲- شناسایی و کنترل افراد شرور.
۶ - ۳/۷۰	۳- از بین بردن اماکن و محل‌گردهمایی و تجمع ولگردان.
۸ - ۴/۰۸	۴- استقرار نیروهای انتظامی در اطراف پارک‌ها، مدارس، میادین.
۴/۳۰	۵- ایجاد گشت‌های محله.

هدف اساسی تکنیک‌های مبتنی بر افزایش تلاش و زحمت ارتکاب جرم در جهت پیشگیری از وقوع پدیده قتل سریالی، کنترل محل‌های جرم خیز می‌باشد؛ در واقع تاثیر زندگی یا حضور در محیط‌های حاشیه‌ای بر بزهکاری، در اندیشه برخی جرم‌شناسان و

جامعه شناسان به طور خاص و جدی وارد شده است. از جمله (پارک) و (برگسل) جزو پیشگامان پژوهش‌هایی مبتنی بر این اندیشه هستند آنها چنین نتیجه گرفته‌اند که در مناطقی که نرخ بزهکاری بالاست، رفتار بزهکارانه کم و بیش بصورت جنبه‌های سنتی زندگی اجتماعی درآمده است و این سنت‌های بزهکاری، از طریق برخوردهای فردی و گروهی منتقل می‌شوند؛ به گونه‌ای که از نظر این دو، مهمترین عامل بزهکاری، از هم پاشیدگی سیستم یکپارچه نظارت دقیق و مستمر بر محیط است (ولد و دیگران، ۱۳۸۸: ۵۱). لذا اوضاع و احوال و شرایط خاص محل زندگی افراد تاثیر به سزایی در رفتار آنها دارد. نمونه تاثیر این گونه محیط‌ها در وقوع قتل‌های سریالی، قتل‌های واقع شده توسط مسعود فرجی می‌باشد که در حاشیه‌ای متروک شهرستان آبیگ قزوین رخ داده بودند و نشان دهنده ضعف کنترل اجتماعی (اعم از کنترل رسمی و غیررسمی در کنترل عملکرد نهادهای دولتی و عملکرد غیررسمی معطوف به خانواده‌ها و نهادهای محلی و مردمی است) می‌باشد (عبدالرحمانی و چگینی، ۱۳۹۴: ۲۶).

لذا تکنیک افزایش تلاش و زحمت در ارتکاب جرم می‌تواند در پیشگیری از قتل-های سریالی موثر باشد.

۲-۳) افزایش خطرات بزهکاری

هدف از به کارگیری این تکنیک اتخاذ تدابیری است تا تحقق بزهکاری با خطر توأم باشد، لذا هر چه خطر بزهکاری کمتر باشد عده بیشتری از بزهکاران اقدام به بزهکاری خواهند کرد و بالعکس.

۲۵۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

موارد افزایش خطرات بزهکاری در جهت پیشگیری از قتل سریالی به شرح ذیل می-
باشد:

میانگین	افزایش خطرات بزهکاری در جهت پیشگیری از قتل سریالی
۴/۵۳	۱- نصب دوربین مدار بسته در محل‌های مستعد جرم قتل.
۴/۲۲	۲- حمایت از گزارشگران وقایع مجرمانه.
۴/۵	۳- برخورد شدید با دارندگان سلاح غیرمجاز.
۴/۱۳	۴- تقویت روشنایی در مکان‌ها و معابر خلوت و تاریک.
۴/۲۰	۵- برچسب شناسایی خودرو.

هدف از بکارگیری این تکنیک در پیشگیری از قتل سریالی افزایش خطرات بزهکاری می‌باشد برای مثال در اثبات کارآمدی نصب دوربین‌های مدار بسته به منظور پیشگیری وضعی (از طریق افزایش خطرات) از وقوع قتل‌های سریالی، شاید ذکر این مورد عملی کافی باشد که در سال ۱۹۹۲ و در ایالت میشیگان، قاتلی قصد کشتن تمامی پیرزن‌های ساکن در آسایشگاه را داشته و اقدام به کشتن سه پیرزن در آسایشگاه سالمندان کرده، از طریق دوربین مدار بسته‌ای که بالای درب بانک مجاور آسایشگاه نصب شده بود او را شناسایی کردند (Scott, ۲۰۰۵: ۲۶۷).

۳-۳) کاهش منافع بزهکاری

هدف از به کارگیری این دسته از روش‌ها، اتخاذ تدابیری است برای کاهش دستاوردهای مورد انتظار از جرم، یا از بین بردن سود حاصله از جرم، تا از این طریق از تحقق وضعیت پیش جنایی جلوگیری شود (نوروزی و نبی زاده اصل، ۱۳۹۳: ۱۲۲).

موارد کاهش منافع بزهکاری در جهت پیشگیری از وقوع قتل سریالی به شرح ذیل است:

میانگین	موارد کاهش منافع در جهت پیشگیری از قتل سریالی
۳/۹۳	۱- افزایش نظارت بر قاچاق سلاح غیر مجاز.
۴/۲۳	۲- استفاده از تجهیزات پیشرفته به وسیله پلیس.
۴/۱۳	۳- ایجاد مأمین برای زنان بی سرپناه.
۴/۱۷	۴- عدم استفاده بیش از حد متعارف زیورآلات توسط زنان.
۴/۰۵	۵- محرومیت‌های مدنی برای مرتکبان اعمال خشونت.

۳-۴) کاهش تحریک‌ها

انگیزه نقش به‌سزایی در ارتکاب جرم ایفا می‌کند. گاهی، بزه‌دیدگان و شرایط پیرامونی جرم در برانگیختن انگیزه مجرمان احتمالی بسیار موثر هستند. بنابراین، اگر بزه‌دیدگان احتمالی در کردار و گفتار خویش تغییراتی به وجود آورند، می‌توان به کاهش وسوسه و انگیزه در بزهکاران امیدوار بود (نیازپور، ۱۳۸۷: ۲۰۰). لذا در زمینه استفاده از تکنیک کاهش تحریک‌ها برای پیشگیری از وقوع قتل سریالی ابتدا باید به شناسایی انگیزه‌های مختلف قاتلان سریالی بپردازیم.

(جس)^۱ یکی از اولین محققانی است که گونه شناسی روان شناسانه از انگیزه‌های مختلف برای قتل ارائه نموده است. او شش انگیزه شخصی را برای قتل مشخص نموده است که عبارت است از: ۱- منفعت مالی^۲. ۲- انتقام^۳. ۳- از بین بردن^۴. ۴- حسادت^۱.

^۱ Jess.

^۲ Gain.

^۳ Revenge.

^۴ Elimination.

۲۵۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

۵- شهوت کشتن (بدون اینکه ارتباط جنسی با قربانی داشته باشند)^۲. ۶- ارضاء (ارضاء جنسی با قربانی)^۳. (Godwin, ۲۰۰۰: ۳۳).

در طول دهه‌های گذشته، مجریان قانون و محققان رشته‌های مختلف تلاش کرده‌اند تا انگیزه‌های خاص قاتلان سریالی را شناسایی کنند و از طریق آن، گروه‌های قاتلان سریالی را طبقه‌بندی کنند. این دسته‌بندی‌ها از نوع ساده تا مدل‌های پیچیده و چند دسته‌ای را شامل می‌شود. در واقع، شناسایی انگیزه در فرآیند تحقیقات، مسئله‌ای بسیار مهم خصوصاً برای مجریان قانون است. (بطور معمول، شناسایی انگیزه، پلیس را قادر می‌سازد تا بتواند توانایی‌های مظنون را محدود نماید.) (J Morton, ۲۰۰۶: ۱۷).

موارد کاهش تحریک‌ها در جهت جلوگیری از قتل سریالی به شرح ذیل است:

میانگین	موارد کاهش تحریک‌ها در جهت پیشگیری از قتل سریالی
۴/۰۵	۱- ایجاد فرصت اشتغال زایی (پایین آوردن نرخ بیکاری).
۳/۹۷	۲- کنترل سلاح‌های غیرمجاز.
۳/۹۸	۳- منع اهانت به نژادها و مذاهب.
۴	۴- کنترل افراد شرور مستعد اعمال خشونت آمیز.
۳/۸۳	۵- خودداری از استفاده بیش از حد متعارف زبورآلات.

لذا دقت بیشتر در امر شناخت محرک‌های افزایش گرایش مرتکبان قتل سریالی کمک شناسایی در کاهش تحریک‌ها و پیشگیری از این نوع قتل‌ها می‌نماید.

^۱ Jealousy.

^۲ Lust of killing.

^۳ Conviction.

۳-۵) حذف و رفع عذرها و بهانه‌ها

آخرین گروه از تکنیک‌های پیشگیری وضعی از جرم، از بین بردن بهانه‌ها می‌باشد؛ هدف از به کار گیری این تکنیک تدابیری است تا عذرها و بهانه‌هایی که ممکن است بزهکاران در قبال رفتار بزهکارانه خود ابراز کنند از بین برود. موارد حذف و رفع عذرها و بهانه‌ها در جهت پیشگیری از قتل سریالی عبارت است از:

میانگین	موارد حذف و رفع عذرها و بهانه‌ها در جهت پیشگیری از قتل سریالی
۴/۵۰	۱- ارائه برنامه‌های آموزشی مفید و جامع به پلیس.
۴/۵۰	۲- اطلاع رسانی‌های مفید از طریق وسائل ارتباط جمعی به عموم.
۳/۳۸	۳- نظارت بر نحوه توزیع مواد الکلی.
۴/۳۳	۴- تحریک وجدان جمعی جامعه از طریق دستورات اسلامی و آموزه‌های دینی.
۴/۳۸	۵- استفاده از دوربین مدار بسته.

۴) تاثیر تکنیک‌های پیشگیری وضعی در وقوع قتل سریالی

در این مبحث به دنبال بررسی تاثیر تکنیک‌های پنج‌گانه پیشگیری وضعی در وقوع قتل سریالی هستیم.

۴-۱) تاثیر روش افزایش تلاش و زحمت پیشگیری وقوع قتل سریالی

میانگین	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد از میانگین	مقدار آماره T
۴/۴۱	۰/۷۱۰	۰/۰۹۲	۱۲/۴۹۱
درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف از میانگین	
۵۹	۰/۰۰۱	۱/۱۵	

۲۵۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

۴-۲) تاثیر روش افزایش خطر برای قاتلان در پیشگیری وقوع قتل سریالی

میانگین	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد از میانگین	مقدار آماره T
۴/۲۳	۰/۳۹۴	۰/۰۵۱	۲۲/۷۳۴
درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف از میانگین	
۵۹	۰/۰۰۱	۱/۱۶	

۴-۳) تاثیر روش کاهش منافع در پیشگیری وقوع قتل سریالی

میانگین	انحراف از استاندارد	انحراف استاندارد از میانگین	مقدار آماره T
۴/۱۰	۰/۴۴۹	۰/۰۵۸	۱۹/۰۴۶
درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف از میانگین	
۵۹	۰/۰۰۱	۱/۱۰	

۴-۴) تاثیر روش تحریک پذیری در پیشگیری وقوع قتل سریالی

میانگین	انحراف از استاندارد	انحراف استاندارد از میانگین	مقدار آماره T
۳/۹۶	۰/۳۸۷	۰/۰۵۰	۲۳/۱۲۶
درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف از میانگین	
۵۹	۰/۰۰۱	۱/۱۶	

۴-۵) تاثیر روش حذف بهانه‌ها در پیشگیری از وقوع قتل سریالی

میانگین	انحراف استاندارد	انحراف استاندارد از میانگین	مقدار آماره T
۴/۱۳	۰/۷۱۰	۰/۰۹۲	۱۲/۴۹۱
درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف از میانگین	
۵۹	۰/۰۰۱	۱/۱۵	

سطح معنی دار به دست آمده از فرضیات در زمینه پیشگیری وضعی ۰/۰۰۱ می باشد که در مقایسه با میزان خطای مجاز ۰/۰۵ می توان به درستی فرضیات مطرح شده اطمینان حاصل نمود.

۵) مفهوم پیشگیری انتظامی

مطالعه پیرامون وظایف پلیس نشان می دهد که در بسیاری از کشورهای جهان، مهمترین وظیفه پلیس، پیشگیری از جرم است. اهمیت اعمال تدابیر و اقدامات بازدارنده از جرم توسط پلیس از دیرباز مورد توجه محافل و مجامع بین المللی بوده است. به همین منظور، در بیست و یکمین قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل، بر لزوم توسعه فعالیت های پلیس در راستای پیشگیری از جرم تاکید شده است. بدین ترتیب، پیشگیری از جرم از طریق اقدامات و سازوکارها و راهبردهای پلیسی، ترجمان پیشگیری انتظامی و از جمله راهکارهای مهم در زمینه پیشگیری از جرم قلمداد شده است (محمد نسل، ۱۳۸۲: ۲۷).

در کشورهای خارجی (پلیس اداری یا تامینی) یا (پلیس نظم) موظف به جلوگیری از وقوع جرم و حفظ نظم و امنیت است. (پلیس قضایی) وظیفه کشف جرم و

۲۵۶.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

مساعادت به دادسرا در تحقیقات مربوط به جرم را برعهده دارد (عظیم زاده، ۱۳۸۴: ۲۱۳). اما در ایران فاقد این تقسیم بندی برای ساختار پلیس هستیم.

لازمه پیشگیری از جرم، همکاری و هماهنگی میان سازمان‌ها و نهادهایی است که شاید هیچ سنخیتی از نظر ساختار، سازمان، فرهنگ سازمانی، ترکیب کارکنان و اهداف سازمانی، با یکدیگر نداشته باشند. متأسفانه فرهنگ کارهای گروهی، بسیار ضعیف است.

۵-۱) تکنیک نیمرخ سازی

نیمرخ سازی جنایی^۱ در اصطلاح عبارت است از: «ایجاد یک نما و طرح کلی از ویژگی‌های احتمالی بزهکاران ناشناخته از گذر ماهیت جرم ارتكابی، ویژگی‌های بزه‌دیدگان و شواهد گردآوری شده از صحنه ارتكاب جرم.» (Matsumoto, ۲۰۰۹: ۴۰۱).

تکنیک نیمرخ سازی، ساز و کار جدیدی است که بیش از هر روش دیگر، محصول مشارکت فعال جرم‌شناسان، روان‌شناسان و متخصصان علوم رفتاری است. این تکنیک می‌تواند در جرائمی که شناسایی مرتکبان آنها دشوار است در کنار ابزارهای سنتی، یاری رسان ماموران پلیس باشد. ضرورت کاربست تکنیک نیمرخ سازی در جرائم سریالی، از آن روست که از یک سو، ماهیت سریالی و تکرار شونده این جرائم سبب می‌شود که بزهکار، تا زمانی که انگیزه‌های شخصی‌اش برآورده نشود، از تکرار آنها دست نکشد. افزون بر این، از آنجا که اغلب قتل‌های سریالی، بصورت انفرادی و بدون مشارکت دیگران واقع می‌گردند، شناسایی مرتکبان آنها دو چندان دشوار می‌گردد (Mclaughlin & Mucie, ۲۰۱۳:۲۰۲). این تکنیک در واقع درصدد است تا از طریق به تصویر کشیدن ویژگی‌های گروه‌های خطرناک ذیل یک عنوان واحد، توصیف،

^۱ Criminal profiling.

بازجویی و تحقیق از به ظاهر دارندگان این ویژگی‌ها را توجیه کند تا بتواند در سایه این اقدام شناسایی و پیشگیری زود هنگام از وقوع قتل توسط چنین بزهکاران خطرناکی را آسان سازد. تطبیق ویژگی‌های شخصی مظنون با نیمرخ مربوطه، نشانگر ارتباط وی با جرمی است که دارندگان آن نیمرخ مرتکب می‌شوند. در قتل‌های سریالی، با استفاده از تکنیک نیمرخ جنایی سازی می‌توان نشانه‌هایی برای شناسایی بزهکاران به دست آورد (H Holmes, ۲۰۱۱: ۹۴).

در نیمرخ سازی گروه سنی، نژاد، وضعیت تاهل، مذهب، جایگاه اجتماعی، تحصیلات، اعتیاد به مواد مخدر و الکل، میزان وابستگی به خانواده، اختلالات رفتاری-روانی، سطح روابط اجتماعی و... همه باید به طور شفاف توسط یک طراح به تصویر کشیده شود. در یک پرونده، ماموران پلیس به طراحی نیمرخ یک قاتل سریالی پرداختند که در یک دوره زمانی چهار ماهه، چهار زن جوان را به قتل رسانده بود. هیچ یک از آنها مورد تجاوز جنسی قرار نگرفته بودند اما شیوه قتل هر چهار نفر، بریدگی از ناحیه گلو بود. این نیمرخ، اطلاعاتی در مورد خصوصیات روانی-اجتماعی مرتکب ارائه داد و بطور دقیق پیش بینی نمود که حتی در چه روزی، قتل بعدی ارتکاب خواهد یافت. بدیهی است اطلاعاتی در این سطح به خوبی می‌تواند منتهی به شناسایی قاتلان سریالی شود (Gregory, ۲۰۰۵: ۳۲). بدین ترتیب، چنانچه ماموران پلیس و طراحان نیمرخ بتوانند با یکدیگر تعامل سازنده‌ای داشته باشند، اجتماع آنها می‌تواند بهترین شیوه در تهیه یک نیمرخ جنایی واقعی و علمی باشد زیرا از یک سو، طراحان از تجربیات ماموران پلیس بهره می‌برند و از سوی دیگر، ماموران از تخصص طراحان به منظور شناسایی بسیاری از قاتلان سریالی شده است (A Muller, ۲۰۰۰: ۷۹).

۲-۵) حضور مستمر پلیس در مناطق جرم خیز با نگاه پیشگیری از وقوع جرم

شهروندان از پلیس انتظار دارند علاوه بر بازداشت مجرمان پس از وقوع جرم، برای جلوگیری از وقوع جرم نیز تلاش کنند. مهار و کنترل جرم از طریق اقدامات پلیسی

۲۵۸.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

نظیر افزایش گشت‌های انتظامی و حضور ملموس و موثر پلیس در سطح شهر کمک شایانی جهت جلوگیری از اعمال مجرمانه و کاهش تکرار جرم می‌نماید.

نمونه تاثیر محیط‌های جرم‌خیز در ارتکاب قتل‌های سریالی، قتل‌های ارتكابی توسط محمد بسیجه (معروف به بیجه) در مناطق حاشیه‌ای پاکدشت در کوره‌پز خانه می‌باشد. خانواده‌های مقتولان از اینکه فرزندانشان بخشی از اوقات فراغت خود را در کوره می‌گذرانند، مطلع بودند اما نسبت به بازی فرزندان خود در این محل‌ها بی‌توجه بوده‌اند. محل کوره‌ها حداقل چند کیلومتر از اولین بلوک مسکونی پاکدشت فاصله داشته و محیط اطراف آن بیابان و کارگاه‌های صنعتی بوده است و هیچ امنیتی برای کودکان در این منطقه وجود نداشته است. لذا این منطقه یکی از مساعدترین مناطق برای (جرم خیزی) تلقی می‌شده است.

یافته‌های محتوای پرونده محمد بسیجه نشان می‌دهد که عوامل منطقه سکونت، فرصت، ضعف قربانیان، وجود مکان‌ها و زمان‌های خطرناکی که کنترل اجتماعی (کنترل رسمی و غیررسمی در کنترل عملکرد نهادهای دولتی و عملکرد غیررسمی معطوف به خانواده و نهادهای محلی و مردمی است) ضعف داشته از جمله عواملی بوده‌اند که ارتکاب جرم قتل را تسهیل می‌کردند. لذا می‌توان با استفاده از راهبردهای مراقبتی از مکان به ویژه در مناطق حاشیه‌ای از وقوع قتل‌های سریالی پیشگیری نمود.

۳-۵) تهیه بانک اطلاعاتی قتل‌های سریالی در پلیس

پلیس می‌تواند بانک اطلاعاتی جامعی در مورد قتل‌های سریالی رخ داده و مرتکبان این قتل‌ها تهیه کند. پلیس فدرال آمریکا در این زمینه بانک اطلاعاتی جامعی را از قاتلان سریالی تهیه نموده است که شامل اطلاعات ذیل می‌باشد:

- ۱- مناطقی که به دلایل وجود مشکلات و معضلات مانند سطح پایین فرهنگی و معیشتی و ساخت نامطلوب جغرافیایی، بیشترین احتمال وقوع قتل‌های سریالی در آنها هست و یا اساساً مناطق مساعدی برای این امر به شمار می‌روند.
- ۲- علل و عوامل موثر در وقوع قتل‌های سریالی از جمله عوامل اجتماعی، فردی و...^۱.

۴-۵) بررسی علمی صحنه وقوع جرم

در قتل‌های سریالی بررسی علمی صحنه وقوع جرم مهمترین معیار برای کشف هویت قاتل، است. نمونه بارز آن در قتل‌های ارتكابی مهین قدیری می‌باشد که با استفاده از صحنه جرم و مختصات آن می‌توان سن قاتل و مقتول، انفرادی یا جمعی بودن نحوه ارتكاب قتل سریالی - شیوه ارتكاب قتل - جنسیت قاتل و مقتول را تعیین کرد که در جدول ذیل نمونه‌ای از بررسی صحنه‌های جرم قتل سریالی به تصویر کشیده شده است.

^۱ Johnson BR, Becker JV, "natural born killers?: the development of the sexually sadistic serial killer," journal of American academy of psychiatry and law ۲۵، ۱۹۹۷، P.P ۳۳۵- ۳۴۸.

۲۶۰.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

مذکر	مونث	سن	حالات و شیوه‌های قتل	توضیحات
●		۷۵	دارای آثار درگیری بر روی جسد، خفگی و فشار به عناصر حیاتی گردن.	۱- مقتوله با خود مبلغ ۲ میلیون تومان وجه نقد داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده بودند.
	●	۶۵	خفگی و فشار به عناصر حیاتی گردن- ایجاد مسمومیت غذایی.	۲- مقتوله با خود طلاجات زیادی همراه داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده بودند.
	●	۶۶	ایجاد مسمومیت غذایی- خفگی و فشار به عناصر حیاتی گردن.	۳- مقتوله با خود طلاجات و گوشی موبایل و کارت عابر بانک داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده باشند.
	●	۵۴	خفگی و فشار به عناصر حیاتی گردن- ایجاد مسمومیت غذایی.	۴- مقتوله با خود طلاجات و مقداری وجه نقد و یک دستگاه گوشی موبایل داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده بودند.
	●	۷۶	خفگی و فشار به عناصر حیاتی گردن- ایجاد مسمومیت غذایی.	۵- مقتوله با خود طلاجات زیادی داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده بود.
	●	۵۱	ضربات متعدد و عمیق با اجسام سخت و نوک تیز بر سر مقتوله- فشار به عناصر حیاتی.	۶- مقتوله با خود طلاجات زیادی داشته که با کشف جسد همه آنها سرقت شده- هیچگونه آثار اخلاقی وجود نداشت.

لذا بررسی علمی صحنه جرم قتل از بعد پیشگیری از جرم و تکرار جرم موثر می- باشد و این تکنیک را در زمره پیشگیری انتظامی از جرم می‌توان تلقی کرد که با شناسایی قاتلان و پیگرد آنان می‌توان از وقوع قتل‌های مشابه پیشگیری نمود.

نتیجه گیری

تحقیق حاضر با هدف پیشگیری وضعی و انتظامی از وقوع پدیده قتل سریالی صورت گرفته است. در زمینه پیشگیری وضعی نیز از روش میدانی استفاده شده است که نتایج زیر به دست آمده:

- ۱- کنترل مدل‌های جرم‌خیز در کاهش جرم با، بالاترین میانگین مساوی ۴/۶۲ به عنوان موثرترین تکنیک مبنی بر افزایش تلاش و زحمت در ارتکاب جرم قتل سریالی می‌باشد و از بین بردن اماکن و محل گردهمایی و تجمع ولگردان نیز با میانگین مساوی ۳/۷۰ به عنوان ضعیف‌ترین تکنیک در افزایش تلاش و زحمت ارتکاب جرم قتل سریالی می‌باشد.
- ۲- نصب دوربین مداربسته در محل‌های مستعد جرم قتل نیز با میانگین مساوی ۴/۵۳ به عنوان موثرترین تکنیک مبنی بر افزایش خطرات بزهکاری و برخورد شدید با دارندگان سلاح غیرمجاز با میانگین ۴/۵ به عنوان ضعیف‌ترین روش در افزایش خطرات بزهکاری در ارتکاب جرم قتل سریالی می‌باشد.
- ۳- استفاده از تجهیزات پیشرفته به وسیله پلیس با میانگین ۴/۲۳ به عنوان موثرترین روش کاهش منافع و افزایش نظارت بر قاچاق سلاح غیرمجاز با میانگین ۳/۹۳ به عنوان ضعیف‌ترین روش کاهش منافع در پیشگیری از قتل می‌باشد.
- ۴- ایجاد فرصت اشتغال‌زایی با میانگین ۴/۰۵ به عنوان موثرترین تکنیک کاهش تحریک می‌باشد و خودداری از استفاده بیش از حد متعارف زیورآلات با میانگین ۳/۸۳ به عنوان ضعیف‌ترین تکنیک کاهش تحریک در قتل می‌باشد.
- ۵- ارائه برنامه‌های آموزشی مفید و جامع به پلیس و اطلاع‌رسانی‌های مفید از طریق وسائل ارتباط جمعی به عموم با میانگین ۴/۵۰ به عنوان موثرترین روش حذف و رفع عذرها و بهانه‌ها می‌باشد و نظارت بر نحوه توزیع مواد الکلی با

۲۶۲.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

میانگین ۳/۳۸ به عنوان ضعیف‌ترین تکنیک حذف و رفع عذرها و بهانه‌ها در قتل می‌باشد.

با توجه به سطح معناداری که در جداول داده شده برابر با ۰/۰۰۱ است و مقایسه آن با میزان خطای مجاز ۰/۰۵ با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه پاسخگویان تکنیک‌های چهارگانه پیشگیری وضعی تا حد زیادی موثر در پیشگیری از قتل سریالی می‌باشد که این مطلب به معنی تایید فرضیه‌های تحقیق حاضر می‌باشد.

منابع

نخست) منابع فارسی

الف) کتب

- ۱- پاشایی، عباس، پیشگیری از جرایم، چاپ اول، انتشارات معاونت تربیت و آموزش ناجا، ۱۳۹۱.
- ۲- خانعلی‌پور، سکینه، اجارگاه، پیشگیری فنی از جرم، چاپ اول، انتشارات میزان، ۱۳۹۰.
- ۳- صلاحی، جاوید، درآمدی بر جرم‌شناسی و بزه‌دیده‌شناسی، چاپ چهارم، انتشارات میزان، ۱۳۸۰.
- ۴- فروتن، رضا، فرزانه، نغمه، پیشگیری از قتل‌های سریالی، چاپ اول، انتشارات جاودانه، ۱۳۹۴.
- ۵- نوروزی، نادر، نبی زاده، رعنا، موقعیت پیش جنایی و نقش آن در ارتکاب جرم، چاپ اول، انتشارات مجد، ۱۳۹۳.
- ۶- نیازپور، امیرحسین، بزهکاری به عادت: از علت‌شناسی تا پیشگیری، چاپ اول، انتشارات فکرسازان، ۱۳۸۷.
- ۷- ولد، جرج و دیگران، جرم‌شناسان نظری، ترجمه علی شجاعی، چاپ دوم، انتشارات سمت، ۱۳۸۸.

ب) مقالات

- ۱- دنیس رزنام، آرتور لوریسیو و روبرت داویس، «پیشگیری وضعی از جرم»، ترجمه رضا پرویزی، مجله حقوقی دادگستری، ۱۳۷۹، شماره ۳۲.
- ۲- رضا عبدالرحمانی، علی چگینی. «تحلیل جامعه‌شناختی قتل‌های سریالی زنان»، مجله پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی، ۱۳۹۴، شماره ۳۷.
- ۳- رضا عبدالرحمانی، «تحلیلی جامعه‌شناختی از اولین زن قاتل سریالی در ایران»، مجله پلیس زن، ۱۳۹۴، شماره ۲۲.

۲۶۴.....تحقیقات حقوقی تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال یازدهم، شماره سی و نهم، بهار ۱۳۹۷

- ۴- شادی عظیم زاده. «پویایی جلوه‌های سیاست جنایی در حمایت از زنان بزه‌دیده خشونت»، مجله حقوقی دادگستری، ۱۳۸۴، شماره ۵۲-۵۳.
- ۵- غلامرضا محمد نسل. «اصول و مبانی نظریه فرصت جرم»، فصلنامه حقوق دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۸۶، شماره ۳.
- ۶- غلامرضا محمد نسل. «رویکردهای پلیسی برای پیشگیری از جرم»، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم، ۱۳۸۲، شماره ۵.
- ۷- محمد باقر قالیباف، سلمان انصاری زاده و فریاد پرهیز. «بررسی و تحلیل نقش کانون‌های جرم خیز در وقوع جرایم شهری»، شهرداریها، ۱۳۸۹، شماره ۱۰۰.
- ۸- ویلیامز ک. اس. «روش‌های زندگی و تاثیرگذاری بزه‌دیده بر وقوع جرم» ترجمه علی صفاری، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۳۸۴، شماره ۴۱.

ج) پایان نامه

۱. سمیرا خالقی، پایان نامه کارشناسی ارشد: سنجش و ارزیابی انواع روش‌های پیشگیری از جرم، ۱۳۷۹، دانشگاه شهید بهشتی.

B) British sources

A) books

۱. Godwin, G Maurice, Hunting serial predators, Second Ed, jones and Bartlett, ۲۰۰۰.
۲. Holmes, Ronald H, Stephen T. Holmes, Profiling violent crimes an investigate tool, ۴rd Ed, sage, ۲۰۱۱.
۳. Matsumoto, David, The Cambridge dictionary of psychology, ۱st ED, Cambridge university press, ۲۰۰۹.
۴. McLaughlin, Eugene, john Muncie, The sage dictionary of criminology, ۳rd Ed, sage publication, ۲۰۱۳.
۵. Morton, Robert J, Serial murder: multi- disciplinary perspectives for investigators, national center for the analysis of violent crime, ۲۰۰۶.

۶. Scott, Hannah. The female serial murderer, Edwin mellen press, ۲۰۰۵.

B) Journals

- ۹- Damon A Muller, "criminal profiling: real science or just wishful thinking?," Homicide studies, ۲۰۰۰, ۴.
- ۱۰- Daniel Gilling, "Multy- agency crime prevention in Britain: the problem of combining situational and social strategies," Criminal justice press , ۱۹۹۴, ۳.
- ۱۱- Johnson BR, Becker JV, "Natural born killers?: the development of the sexually sadistic serial killer," Journal of American academy of psychiatry and law, ۱۹۹۷, ۲۵.
- ۱۲- Nathan Gregory, "Offender profiling: a review of the literature." The British journal of forensic practice, ۲۰۰۵, ۷.
- ۱۳- Roger Matthews, "Developing more effective strategies for curbing prostitution," Security journal, ۱۹۹۰.
- Ronald V Clark, "Situational crime prevention," University press Chicago press, ۱۹۹۵, ۱۹.